

„U ovom najhrišćanskijem od svetova, svaki je pesnik Jevrejin”.

pokušaj biografije

Svaki pristup činjenicama iz života Marine Cvetajevae znači rizik. One su organizovane tako da nema interpretacije koja bi mogla da ih liši tragičnog prizvuka, a onoga ko ih iznosi oslobodi moguće optužbe da se prepustio patetici. No uza sve to, Cvetajeva pripada pesnicima o čijem se delu ne može — i s moralnog, i s kritičkog stanovišta — govoriti bez prethodnog pristupa upravo tim činjenicama i njihovoj „spontanij” organizaciji.

Uvek se čini da život Marine Cvetajevae počinje sa Revolucijom. Toliko je taj „prelom kičme” bio korenski. Toliko je sve što je smisao njenog života uslovljeno njime. Ali sama Cvetajeva je pridavala veliki značaj sopstvenim korenima, ne bez razloga. Ne bez razloga — moraćemo da učinimo to i mi.

Godine 1922. zabeležila je razgovor sa Belim, vođen kada su se prvi put „ozbiljno” susreli:

— I vi ste iz vladimirovskog kraja? Iz onih šuma gustih?

— Ne samo iz tih šuma! I iz grada Taruse sam, iz kaluške gubernije, gde na svakom grobu stoji srebrni golub. Iz Taruse — gnezda sekte bičevalaca.

— Tarusa! Znači rodaka!... U stvari, uvek sam znao da smo rodaci. Vi ste kći profesora Cvetajeva. Ja sin profesora Bugajeva. Vi — kći, ja — sin... Shvatate li, to je jedan jedinstven krug, čitav jedan *Credo*!...

Taj credo nije uvek lako shvatiti nama, udaljenima. Biti sin ili kći profesora univerziteta — značilo je u predrevolucionarnoj Rusiji i nešto veoma suštinsko, ali i veoma spoljašnje: značilo je zasebnu kuću sa vrtom u nekom od tihih krajeva Moskve, дом с мезанином, topole u bašti, polumračne sobe do vrha ispunjene knjigama, dečju sobu u potkrovlju, klavir, dadilju i, s njom, ruski folklor. Značilo je i ljubav prema Puš-

kinu, značilo je znati bar dva tuđa jezika kao i dve strane književnosti kao sopstvenu. Značilo je biti otvoren prema svetu, učiti školu u dalekom Frajburgu, Parizu ili Hajdelbergu, znati sve što se tamo u duhovnom životu događa, oplemenjivati nasku tradiciju spojem sa zapadnom, ne biti nacionalno ograničen i biti otvoren za novo, ali i korenski vezan za „rusku stihiju”, kako se obično govorilo, značilo je opredeljenost za knjige, slovesnost, ne i za društvenu akciju, snalaženje u duhovnim opredeljenjima, ne i u istorijskim, značilo je, konačno, relativno se lako naći na pogrešnoj strani, da bi se, ne tako lako, otkrile zablude i pokušalo da prede na drugu obalu. Retko kad uspešno.

Otac — Ivan Vladimirovič Cvetajev, filolog i istoričar umetnosti, profesor Moskovskog univerziteta, direktor Rumjancevljevog muzeja i osnivač čuvenog Muzeja lepih umetnosti u Moskvi, danas Muzeja koji nosi Puškinovo ime i gde se nalazi najbolja zbirka zapadnoevropskog slikarstva (i memorijalna ploča I. V. Cvetajevu) — bio je u osnovi „filolog i kontinentalac”, kako ga je kći odredila u jednom od svojih nadahnutih tekstova.

„Dve krvi, očeva i majčina, koje su se slile u jednu, dale su me, svu!... Jedna raspevana, lirska, jednostihijna, druga filološka i kontinentalna”, dve krvi koje se „nikada nisu slile, neslivene”.

Uvek se opredeljivala za majčinu krv u sebi.

„Posle takve majke preostajalo mi je samo jedno — da budem pesnik. Da se ja oslobodim njenoga dara, koji bi me ili ugušio ili pretvorio u prestupnika svih ljudskih zakona”.

„Nisu joj praštali... najsuštinskije u njoj: njeno filosemitstvo: stalnu okruženost Jevrejima i u Rusiji i u inostranstvu, koja se ne da objasniti ni poreklom (polupoljskim),

ni krugom u kome se kretala (veoma desnim) — već *jedino* Hajnrihom Hajneom, *jedino* Rubinstajnom, *jedino* jevrejskim genijem, i njenim ženskim nadahnućem, *jedino* njenom inteligencijom, *jedino* njenom savešću — htela sam reći *jedino* njenim hrišćanstvom, ali pošto sam se setila reči „несъ ни эллин ни иудей” — ne mogu”...

I još jedno, možda ipak najbitnije nasleđe, najnaglašenija strana obe prirode:

„Lajtmotiv čitavog *njenog* i *mog* života bilo je tolstojevsko „protiv struje” — makar i sopstvene krvi — i protiv ustajalosti — svake sredine (ustajale vode)”.

Detinjstvo i rana mladost Cvetajevae prošli su u hodu protiv struje: ne ugledni ruski internat „za devojke iz boljih porodica”, već katolički pansion u Lozani i Frajburgu, gde četrnaestogodišnja Marina piše stihove na francuskom i nemačkom. Zatim obrijana glava i naočari, i prva zbirka krišom od oca i drugarica.

(Iz razgovora sa Maksimilijanom Vološinom:

— Vi ste u gimnaziji? Pa, jasno, u kecelji ste. A šta radite u gimnaziji?

— Pišem pesme...

— Uvek nosite to...?

— Kapu? Uvek. Brijem glavu.

— Uvek?

— Uvek.

....

— Strašno ličite na rimskog seminaristu. Sigurno vam to često kažu?

— Ne, nikad, jer me niko nije video obrijanu.

— Pa zašto se onda brijete?

— Da bih nosila kapu.

— I... uvek ćete se brijati?

— Uvek.)

Ne Turgenjev, ne Nataša, ne Misa i Larmartin, već: Napoleon I i II („kako je to tužno što ne mogu s prvim da pođem na

SV. Jelenu, a s drugim u Šenbrun"), Rostan (Aiglon).

(Iz istog razgovora:

— Jeste li čitali Fransisa Žama? A Klodela...?

Odgovorom potvrđujem svoje samopouzdanje, to jest potvrđujem svoju ljubav — ne prema Fransisu Žamu i Klodelu — već prema Rostanu, Rostanu, Rostanu.)

— Zar nikada niste voleli Bodlera? Zna-te li Artura Remboa? — Znam, nisam volela, nikada neću voleti, samo Rostana i Napoleona I i Napoleona II...¹

Devetsto četrnaeste, u poplavi egzaltirane patriotske poezije i patriotskog raspoloženja, usuduje se da piše u slavu svoje Nemačke:

Svetu si data za hajku pustu —

Neprijateljstvima tvojim nema broja,

Al' kako da te napustim,

Kako da te izdam — kad si moja!

Kako da nađem trezvenost sred sumnje:

„Oko za oko! — Krv se krvlju slavi!”

Germanijo — moje bezumlje!

Germanijo — moja ljubavi!

Približavamo se ključnom pitanju: kako je moguće da nju, nepokornu, uvek pobunjenu i uvek u otporu, s takvim ukusom za akcioni revolt, za koju nije postojala Rusija (nepeljivih i kojoj je otadžbina bila otvaploćenje duha pobune i nepokornosti (o čemu je, uostalom, najviše i pevala do 1918) — Revolucija ne zavede i ne povede?

Kako je moguće, da je drugi jedan pesnik, blizak Cvetajevoj i po otporu, i po pobuni, prepoznao u Revoluciji onu stihiju za kojom su oboje tragali? Otkuda Bloku — ni po čemu, ni po opredeljenjima, ni u poeziji ni u životu — revolucionaru — unutrašnja mogućnost da shvati taj prevrliki korak istorije u njegovom pravom značenju, da ga razume i prihvati? Da li možemo upostiti sve do te mere i taj za Cvetajevo „potpuni prelom kičme” svesti na dve dominantne: biološku komponentu njene inače nimalo „ženske” prirode, koja je u danom trenutku reagovala „prirodno” i „normalno”, tj. ženski (muž Marine Cvetajeve, Sergej Efron, našao se u Beloj armiji, a ona je živela sama u Moskvi sa kćerkicom, četvorogodišnjom Aljom, gladnom) — i na otpor prema saučešću u bilo čijem i bilo kakvom uništenju, na odricanje od učešća u izricanju smrtnih kazni?

Ona je mogla jedino tako živeti. Opredeljivala se jednom strašću toliko obojenom inteligencijom da bi joj svaki logičar oduzeo i samo ime. Svim njenim sudbonosnim opredeljenjima u životu zajedničko je samo jedno: negacija. Prva je — afektivno-intelektualni otpor prema svetu u kome je živela, otpor na kome je zasnivala svoju umetnost, ponašanje, određivanje. U trenutku kada je taj svet bio srušen i kada je novi osvojio vlast, ostala je dosledna samo svojoj poričućoj prirodi — a ne opredeljenju. Stvara se novi otpor: prema novom svetu, otpor kojim postaje zaštitnik onoga protiv čega je toliko koreninski bila. Sve odričuće je toliko potpuno da su i njena poezija, i ponašanje, i stavovi samo time uslovljeni. Ona se oseća dobro, jer je opet sama protiv većine. Međutim, šta se događa u trenutku kada napušta društvo koje poriče? Istodobno počinje i raslojavanje toga otpora. S jedne strane, nova vlast, novo društvo sa svojim preciznim pozitivnim programom ostaju realnost, i te kako prisutna realnost u svesti svakog Evropljanina XX veka, a pogotovu Rusa-izbeglice. Nova sredina, koja je loše prihvaćata — to je ono staro, njoj poznato društvo nepravdi, bogatih i sičnih, i to ne u polufeudalnoj ruskoj varijanti, već u prakticističko-komercijalizovanoj evropskog razvijenog kapitalizma. Osim toga, na tome prostoru ona se susreće sa ljudima zbog čije je „dobre volje za smrt” bila spremna sve da žrtvuje, koje je štitala i uzdizala svojom poezijom i svojim životom. Njihovo lice je sada, međutim, lišeno romantičnog oreola koji je oko njih stvarala, oni postaju ono što su bili: njeni stari poznanici iz predrevolucionarnih dana, protiv čije je malograđanske ograničenosti, nacionalističke primitivne egzaltacije i tuposti bila samoorganizovana čitava njena mladost.

Do toga trenutka ona je u svim situacijama bila uverena da je u pravu, zapravo da je na pravoj strani, i u tu svoju određenost unosila je čitavu svoju strasnu, darovitu ličnost. Međutim izbegništvo otvara jedan novi prostor — na kome se ona teško nalazi. Prostor sumnji. Sergej Efron se vratio razočaran u beli pokret. Oreol „ruske Vandeje”, koji je verovatno najvećim delom zbog njega i stvarala, on sam postepeno razbija. Pariska emigracija — svojom „životinjskom mržnjom”, mistifikacijom „narod-bogonosca”, idealizacijom spahijsko-malograđanske Rusije — od prvog trenutka joj je neprihvatljiva. („Oni ne vole Rusiju, već spahijske guske i seoske lepoticke.”) Njihova životinjska mržnja nagoni je na antimirznuju. Njihova ljubav na neljubav. Ona sad drugačije vidi ono što je napušteno. Drugi smisao otkriva u činjenicama. Revolucija se otvara sa druge jedne strane. Pred njom je publika do koje njeni stihovi ne dopiru, koja uzdiše nad Puškinom, jer je nesposobna da uloži i najmanji napor pred drugim i drugačijim. I ona se u svojoj prozi tih godina seća „najvažnije publike na svetu”, mornara i crvenoarmejaca, studenata i radnika kojima je čitala pesme. U nekoliko mahova se vraća njihovom razumevanju, životu reagovanju na suštinski smisao poezije. Vraća se, u stvari, razumevanju Revolucije za poeziju. Seća se da su joj oni praćali sve (što znači — njeno belo opredeljenje, belu angažovanost, bele stihove) — jer je pesnik. Dok joj ovi ne praćaju to što je pesnik.

Put ka razumevanju Revolucije bio je već otvoren kada je odlučila da piše o Mjajkovskom. Shvatiti ovog pesnika na način na koji ga je shvatila, značilo je i razumeti, i priznati. Revoluciju, pre svega kao ovaploćenje stihije i istorijskog narodnog genija. Emigracija to nije mogla da joj oprosti. Posle toga nastaje definitivni razlaz, bojkot (nijedan od pariskih emigrantskih časopisa je više ne štampa), potpuna usamljenost u krajnjoj bedi. Cela porodica živi od zarade njihovih 19-godišnje kćerke. „Bedu u kojoj živim vi ne možete da zamislite, nemam nikakvih sredstava za život osim pisanja. Muž je bolestan i ne može da radi. Kćerka pletenjem kapa zarađuje 5 franaka dnevno, od čega živimo nas četvoro (imam i osmogodišnjeg sina Georgija), to jest prosto postepeno umiremo od gladi.”

Drugi, unutamjni, vid mučnoga i dramatičnog stanja u kome se tada nalazila Cvetajeva, da se naslutiti iz mnogih njenih tekstova — od autobiografskih do pisama — iz kojih valja citirati neke odlomke:

„Iz sveta u kome su moji stihovi bili ne-kome potrebni kao što je hleb potreban, dospela sam u svet gde stihovi nikom nisu potrebni, niti moji stihovi, niti stihovi uopšte, ili su potrebni kao desert — ako je desert ikome potreban.”

„Htela bih da izdam svoju novu knjigu pesama u Rusiji”.

„Moje čitalac, bez ikakve sumnje, u Rusiji...”

„Ne pišem za ovde (ovde to me mogu razumeti — zbog glasa), već upravo za tamo — jezikom jednakih.”

„1922. sam otišla u inostranstvo, a moj je čitalac ostao u Rusiji, gde moji stihovi ne dopiru. U emigraciji me s početka (u prvom zanosu!) štampaju, a posle, opametivši se, povlače iz optičaja, kada su osetili nešto nesvoje: tamošnje! Sadržaj kao da je naš, a glas — njihov.”

Sergej Efron, koga Pasternak naziva „šarmantnim, prefinjenim i stamenim čovekom”, iz stanja teškog razočarenja, preko javnog obračuna sa dobrovoljaštvom (članak *O dobrovoljaštvu*, objavljen 1924), očigledno čovek za koga su se moralne dileme uvek završavale opredeljenjem za stav časti i aktivne borbe, dolazi u stanje borbene političke akcije. On se tuče na strani republikanske Španije i postaje jedan od organizatora *Saveza za povratak u domovinu*. Kći je isto učesnik u španskom ratu, iz pariskih emigrantskih krugova izopštena kao „bolševistkinja” i „izdajica”.

Već definitivno opredeljena — u mržnji protiv onoga što je nekada branila, u lju-

bavi prema onome što je napadala — Cvetajeva doživljava nanovni „prelom kičme” i — svi naponi usredsređuju se na povratak u zemlju prema kojoj se toliko ograđila.

„Otađzbina nije uslovnost teritorije, već neospornost sećanja i krvi. Samo onaj ko o Rusiji razmišlja izvan sebe, može da ne bude u Rusiji, da zaboravi Rusiju. Onaj u kome je ona unutra — može je izgubiti samo zajedno sa životom”.

Verujući da je prisutna u otađzbini koliko i otađzbina u njoj, nije mogla poverovati u drugo sem u prahvatanje, sigurna da će biti „željeni i očekivani gost”. Muž i kći se vraćaju prvi. Ona dočekuje u Evropi Hitlerov napad na Čehoslovačku, kojoj je posvetila poslednje svoje objavljene stihove. Sada je sva u vatri osude i mržnje one „svoje” nekadašnje Nemačke, kojoj 1939, upućuje surov prekor: „O, mamijo! O, mumijo veličine! Izgorećeš, Germanijo! Bezumlje, bezumlje činiš!” — i vraća se u SSSR sa svojim 14-godišnjim sinom.

Gotovo potpuno odsutno podataka o tome šta se događalo sa Cvetajevom posle povratka — ostavlja nam samo mogućnosti za pretpostavke. Njeni dnevnici i pisma iz toga perioda nisu objavljeni. Savremenici uglavnom čute. Po gdegdje lakonsko ili mutno, uopšteno sećanje. Evo šta je Erenburg u svojoj knjizi *Ljudi, godine, život* o tome zapisao: „Cvetajeva se vratila u otađzbinu 1939, sa četrnaestogodišnjim sinom. Čini mi se da je jedna od njenih poslednjih pesama bila napisana posle fašističke pobe u Španiji i nemačkog upada u Čehoslovačku: „Odričem se da postojim. U Bedlamu neljudi odričem se da živim. Odričem se da s kurćacima zavijam na trgovima”. S. J. Efron je poginuo.² Alja je bila daleko.³ Marina je bila usamljena.⁴

Pasternak u knjizi *Ljudi i situacije* beleži:

„U leto 1935, i sam na ivici nervnog sloma od gotovo jednogodišnje nesаницe, dospo sam na antifašistički kongres u Pariz. Tamo sam se upoznao sa sinom, kćerkom i mužem Cvetajeve, i zavoleo sam tog šarmantnog, prefinjenog i stamenog čoveka kao brata.

Članovi porodice Cvetajeve insistirali su da se svi vrate u Rusiju. Delimično je iz njih progovorila čežnja za domovinom i simpatije prema komunizmu i Sovjetskom Savezu, delimično pak svest da za Cvetajevu u Parizu nema života i da ona (tamo propada u vakuumu bez odziva čitalaca. Cvetajeva je pitala šta ja o tome mislim. Nisam imao određenog mišljenja. Nisam znao šta da joj savetujem, suviše sam se plašio da će za nju i njenu divnu porodicu biti kod nas suviše teško i nespokojno. Opšta tragedija porodice neizmerno je prevazišla moja strahovanja”.

U predgovoru za reprezentativno izdanje Cvetajeve iz 1966. zapisano je:

„Okolnosti u kojima je tekao njen lični život postale su loše: muž i kći su joj bili podvrgnuti neosnovanim represalijama”.

Ono što se ipak zna — bilo je sledeće:

Sergej Efron je, gotovo neposredno po dolasku, bio uhapšen i verovatno odmah ili ubrzo i streljan.

Kći, Marinin mali drug u najtežim danima, o čijim je „venecijanskim očima”, neobičnoj lepoti i inteligenciji Cvetajeva toliko pisala, Alja Efron, francuski komunist, učesnik španskoga rata, živa, izuzetno inteligentna i obrazovana devojka sa dugim plavim pletenicama — kako je se sećaju njeni poznanici iz tih dana — koja je radila kao prevodilac u redakciji sovjetskog časopisa namenjenog inostranstvu — uhapšena je i nestala u jednom od severnih logora, gde je provela gotovo dve decenije, krčeći sumu u periodu „najsrećnijeg slobodnjaštva”.

Izgubljena, podsećena u korenu, anestezi-rana bolom, po svemu sudeći bez podrške i prijatelja, bez mogućnosti da radi, u krajnjoj bedi — ne objavivši ni jedan jedini stih, strašnije i poraznije bez čitalaca no ikad, u svojoj zemlji a bez nje, živa a giljotinirana — je li pisala?

Teško je poverovati da nije, jer je uvek to činila. Upravo najviše onda kada ju je život najteže iskušavao.

Na samom početku rata Cvetajeva je sa

sinom evakuisana u tatarski gradić Jelabugu. Tamo se u kućnoj knjizi upisala kao „prevodilac“; tamo je i izvršila samoubistvo 31. avgusta 1941.

Šta je prethodilo ovom konačnom činu nepristajanja? Podataka ima veoma malo, konkretnih i dokumentovanih najmanje.

Vladimir Orlov, u već spomenutom obimnom i ozbiljno rađenom predgovoru iz 1966. o tome kaže ovoliko:

„Izbio je rat. Evakuacija je bacila Cvetajevu prvo u Čistopolj, zatim u Jelabugu. Tu ju je upravo i dostigao onaj „usamljenosti najviši tren“ o kome je ona s tako dubokim osećanjem progovorila u svojim stihovima. Izmučena, izgubivši volju za život, 31. avgusta 1941. Marina Cvetajeva je oduzela sebi život“.

Erenburg u svojim memoarima (gde ličnost Cvetajeve skicira bez uzbuđenja a ponekad i šematično) kaže:

„Sretao sam u životu mnoge pesnike i znam kako umetnik krvavu plaću svoju strast za umetnošću, ali mislim da u mojim uspomenama nema tragičnijeg lika nego što je Marina Cvetajeva...“

Posetila me je u avgustu 1941. Sreli smo se posle mnogo godina i susret nije ispao kako bi trebalo — mojom krivicom. Bilo je jutro, zvučnik je već stigao da nam objavi: Naše jedinice su napustile... Moje su misli bile daleko. Marina je to odmah osetila i dala razgovoru strogo poslovan ton: došla je da potraži neke savete u vezi sa svojim radom — prevodilačkim. Kada je odlazila, rekao sam joj: Marina, trebalo bi da se nađemo i porazgovaramo... Ali više se nismo sreli. Cvetajeva je izvršila samoubistvo u Jelabugi, gde ju je bacila evakuacija.

Marinin sin poginuo je na frontu, Alju ponekad vidam. Ona je sakupila Marinine neobjavljene pesme.“

Pasternak je pak zabeležio:

„Marina Cvetajeva se branila čitavog života od svakodnevnog banalnosti radom, i onoga dana kad joj je izgledalo da je to nedozvoljen luksuz, opazila je kaos koji je stvorila svojim stvaralaštvom, nepokretan, neobičan, nepomičan, okrenula se u užasu i, ne znajući gde da nestane u očajanju, sakrila se u najvećoj žurbi na smrt, stavivši svoju glavu u klizavu pešču tačno kao pod jastuk“.

Jedan usmeni estradni podatak, međutim, sa ne tako davne lenjingradske večerni posvećene poziciji Marine Cvetajeve, sadrži jedini činjeničnu, surovu u svojoj jednostavnosti, integrisanu realnost. Reč je o zapisniku u kome je zabeležen iskaz jelabuške stanovnice Marine Cvetajeve. Pročitana je sa scene, posle izvršene dvočasovne interpretacije pozicije Cvetajeve. Pokušaću da ga reprodukujem:

„Cvetajeva je došla sa evakuacijom u avgustu 1941. Stanovala je kod mene. Donela je dve kile brašna, valjda, kilo šećera i neke srebrne kašike. Pitala me da li znam nekog ko bi to srebro kupio. Nisam našla nikog, pa nije prodala. Često smo slušali kako se sin svadja sa majkom na nekom stranom jeziku. Uopšte, sin joj je stalno prebacivao što ga je tu dovela, što je gladan, što nema šta da obuče. Nismo znali da je imala i kćerku. Nikad je nije spomenula. Ni o mužu nije govorila. Jednoga dana je rekla da ide do književnika Asejeva, koji je isto bio u evakuaciji u blizini Jelabuge. Nije se vratila dva dana. Kada je došla, bila je strašno potištena. Rekla je da sutra ne može sa nama na rad (kopanje aerodroma), da ja pođem s njenim sinom sama. Uveče sam se prva vratila. Ušla sam u njenu sobu. Visila je obešena. Odmah sam javila miliciji. Došli su i odneli je u prosek-turu.“

Nismo znali da je pesnikinja. Nikad nije rekla. Da smo znali, otišli bismo na sahranu. A ni sin nije sahranio majku. Tako mi ko ne zna gde su je zakopali. Dolazili su posle rata da joj traže grob, ali nisu našli.

Ostavila je samo jedno pismo za Asejeva. Molila ga je da se pobrine za njenog sina. Ali dečak se odmah sutradan prijavio u vojsku. Nije još napunio ni 16 godina. Posle sam čula da je poginuo, nekako odmah“.

Krećući se na faktografskom planu života Marine Cvetajeve, ostavili smo po strani druge nivoe, sa kojih bi se moglo dati i jedno suštinskije tumačenje, odnosno gde bi se mogle tražiti bitnije i osnovne veze između njene umetnosti i njenoga života. Ako se udaljimo od prizemnosti biografskih činjenica, uslovljenosti hronologije ili kontinuiteta situacija, život Marine Cvetajeve izrasta u svojevrsnu sublimaciju tragičnog i upravo nudi neke opštije zaključke. Baveći se na jedan posredan način sudbinom Marine Cvetajeve u analizi pesme *Kunem se B. Ahmaduljine*, pokušavala sam to da formulišem:

Ako se jedna ljudska mogućnost ostvarenja sopstvenog života posmatra očima procenjivača te ostvarenosti (u oba pravca), onda se može doći do tvrdnje o ostvarenom negativnom savršenstvu života Marine Cvetajeve. Jasno, ovde negativno ne stoji na liniji antinomije dobro — zlo, već mogućnost *izgradnje života — put ka ukinuću života*. Život Marine Cvetajeve je do savršenstva dovedena linija nesporazuma sa svetom oko sebe, linija ogromnih kondenzacija patnje usled tih nesporazuma, koja se jednog trenutka završila kulminativnim nepristajanjem — presecanjem — same sebe, te linije, tog puta.

Bela Ahmaduljina je potražila smisao nesreće Marine Cvetajeve u iracionalnoj, svegdašnjoj i svugdašnjoj pretnji ljudskosti od sila mraka, od „žutog oka u smradnom mulju“. Potražila ga je i u nužnosti i neophodnosti pesničke nesreće — tražeći i smisao nepristajanja na nju — isto toliko svagdašnjeg i svugdašnjeg. Živa Ahmaduljina još uvek to danas može. A da li je to Cvetajeva htela?

Nepristajanje Marine Cvetajeve nije moglo da bude razrešenje. Jer je svaki sledeći čin akcije značio pogonjanje. Je li to odbačenost za pogrešan korak ili nemogućnost da se popegne od zakona surovosti vremena u kome je živela? Život Cvetajeve je s vremenom sve više postajao nešto izdvojeno, nešto van nje, što je trebalo savladati. Ponestalo je njoj samoj kao i životu prostora za akumulaciju. Možemo li prihvatiti kao odgovor Pasternakovo lirsko tumačenje? Ima li odgovora uopšte? Zahvaćeni talasom totalne opstrukcije veka, skloni smo da umanjujemo značaj ovakvih bitnih činova. Moglo bi se ipak reći da je njihov smisao daleko značajniji u opštem kontekstu. Ako se život Marine Cvetajeve uklopi u jedan globalan socijalno-istorijski plan, on dobija veoma suštinsko tipsko značenje. Takav, proizvod je samo ovoga veka i samo jednoga tla. Verovatno bi se mogla načiniti analitična provera istorijskih i društvenih kretanja poslednjih decenija na osnovu nekoliko prenapregnutih ispoljenih života koji uključuju u sebe tenzije i esencijalne pokrete vremena. Život Marine Cvetajeve bi bio izvanredno pogodan za to. Kada se jednoga dana nađemo u normalnom položaju civilizovanih ljudi, kada svetu bude poznata celokupna zaostavština jednoga pesnika, ikada to ne bude ograničavao ili onemogućavao krajnji politički pragmatizam i kada duhovne vrednosti čovečanstva ne budu zavisile od trenutnih potreba dnevnje politike, verujem da će život Marine Cvetajeve pokrenuti mnoge na takva razmišljanja i takve analize. Danas se moramo zaustaviti na ovome. Bez uverenja da smo izvršili dug časti.

¹ Jedan odgovor na anketu iz 1925. daje potpuniju sliku istorije njenih literarnih privrženosti, pa i istoriju njene usamljeničke doslednosti: „Ondina (rano detinjstvo), Hauf-Lihtenštajn (kao devojčica), Rostan (rana mladost), kasnije i do danas: Hajne — Gete — Helderlin; ruski prozaisti — Ljeskov i Aksakov, od savremenika — Pasternak; ruski pesnici — Deržavin i Njekrasov, od savremenih — Pasternak“. I dalje: „Knjige koje najviše volim na svetu, sa kojima bih mogla da odem na lomaču: Nibelunzi, Ilijada, Slovo o puku Igorovu.“

² Streljan. (M. N.)

³ U logoru. (M. N.)

⁴ Nije mogla da dobije zaposlenje, nije mogla da štampa. (M. N.)

BELA AHMADULJINA KUNEM SE

U onaj letnji snimak: na tuđem tremu, sa kog se ne ulazi u kuću, ne izlazi iz kuće, tremu postavljenom krivo i usamljeno kao vešala; ti, obučena u oklop od satena što davi ogromni mišić grkljana, sediš tako, otušena, dopevav muku konjskih gladi i gonjenja! U onaj snimak sa krhkom oštricom lakteta dečeta začuđena osmeha, kojim smrt sebi decu odvlači i ukrašava im crte lica dokazom krivica. U tvoje prisustvo: krala sam, odnosila, uzimala te sebi i ofimala, zaboravljala da si — tuđi ti — zabrana! ti — bože! tebe — i bogu malo! U tešku fugu uspomene tvoje, kada, gutajući bezvazdušnost bola, zagušena tvojim povlakama, do krvi grlo iskašljavam. U poslednje mršavilo što te izjelo pacovskim zubom. U blagoslovenu otađžbinu svetu što te pokrila usamljenošću grubom. U tvoja voljenja što dobro ne slute, u svedobrog Afrikanca neverovatna, koji dečurlju posmatra. U dečurlju. I u Tverski bulevar. U tvoj tužni odmor u raju, gde nemaš ni posla ni muke. — Kunem se da ću tvoju ubiti jelabugu.*

Tvojom jelabugom, da bi uspravale unuke, starice će ih plašiti noću: nje nema; nje nema, ne postoji, davno već krepa, spi mališanu, čuti, spi, devojčice, muči! da nikad se ne vrati jelabuga slepa!

O, kako će ona svom smutnjom svojih nogu iz mraka

tako brzo, brzo da ispuzi i bude. Spustiću potkovanu čizmu preko njenih pipaka — bez presude.

Pritiskivaću joj celom svojom težinom petu, prste, potiljak.

Neka mi opali don njene mladunčadi zeleni sok, oštar i jak.

U repu sazrelo njeno jaje, ako je zemlja bezdana, niz ponor ću da otkočim u bezdane dubine,

ni pisnuti neću da je postojao ikad trem bezdomlja bezdomne Marine.

I u to se kunem.

Dok se u seni sprema da me ubije jelabuga stara, zaklela

u smradno blafo, u žabe iz bunara, oprobavajući žuto oko na meni.

* Tatarski gradić u kojem se obesila M. Cvetajeva.